

דפים מהיומן

ח. א. קפלן

חיים אהרון קפלן (1880—1942) נודע בוארשה שלפני מלחמה"ע כפרדוג עברי, מחבר ספרי לימוד בשפה העברית ושל מאות רשימות ופליטונים, הפזורים בכתבי־עת שונים.

מוצאו מעיירה בילורוסית קטנה. את השכלתו קיבל בישיבות ובשנת 1900 התיישב בוארשה. ייסד בית־ספר עברי עממי ברחוב דזילנה 15 שהתקיים עד פרוץ המלחמה. בשנת 1935 חגגו בוארשה 35 שנות יצירתו הספרותית פדגוגית. ועדת היובל הוציאה אז את „פזורי“, קובץ רשימות ופליטונים מפרי עטו, מאמרים על הרמב"ם ו... בריינדס, על ברנרד שאו וכן מאמרים חריפים בגנות ה„נומרוס קלאוסוס“ שהיה נהוג בבתי האולפנה הגבוהים של פולין.

בשנת 1936, אחרי מחלה, התחיל ק. לכתוב את יומנו שבו התמיד עד סוף חייו. חלקיו הראשונים של היומן עוסקים בחוויותיו הפרטיות של המחבר, אולם מאז הכיבוש הנאצי, מתעשר היומן בחומר עובדתי רב והערכות על המצב באותם הימים. מבחינה מקומית ובינלאומית, הרהורים על התגוננות, נעושים לעולם התרבות וכו'.

עמנואל רינגלבלום, בכתבו על אנשים המנהלים יומנים בגיטו, מונה ביניהם את קפלן, בציינו שמחבר היומן סירב למסרו לידי ארכיון רינגלבלום והוא מצטער על כך שהמחבר נספה וגם יומנו נעלם. אולם היומן נתגלה לאחר המלחמה.

בספטמבר 1942, כשהרגיש קפלן שהקץ מתקרב הוא מסר את המחברות לאחד מתלמידיו שיצא לצד הארי. זה מסרן לידי משפחת ווייציק שהתגוררה ליד וארשה והלה מסר את המחברות למכון היהודי ההיסטורי. קטעים ממנו (מחודשי יאנואר—אפריל 1940) נתפרסמו בבולטין של המכון ההיסטורי יאנואר־יוני 1963.

הקטעים המובאים להלן, לקוחים מתוך אחת המחברות של היומן (שנים 1941—1942) הנמצאת ברשות „מורשת“. היומן, כמובן, כתוב עברית במקורו והוא ניתן בכתבו של המחבר.

המחבר נספה עם יהודי וארשה בנסיבות לא ידועות.

56

"אם הונח ידו קצת בקטלו, כי נשאנו "הזנוע" לדברנו אוון. וזו
 י. ידע שולחת קנה ככל צד וכל סגס. וכל קרק חרבו אנצני לטעל.
 ת. מוצ. הואו בכתונת כוטה לזנוע נראה. ומפז חננו סרעליס. ד.
 צונו צד וצנול. זוני חוה סוכית לטוטה קנה. אוולנו קל קפ.
 דקר, חוק ורד - נחמס כוהו אלנו לברמפל מול החווס.
 הן? מוכחתי? שנת ושול" או ינפ.
 הול יחידים ונודים לזכרוס, וטן סיס למופס ...

וי. יד. 13.

הוטן הוה חו, דד לול כותי. ללפו הותי מוד. וול חבו זוני מוק ית
 שוה לול ב. רגשות לזכר חל יל לו קבת. נטוח וקו דלנים ופני וותו;
 טני עלה כדמותה ומכונות אל עקס כמו זיכלתי להלחם עם הקלס הזדוניס
 סרבו וות ללפי: נטיו רועדת סתקקיות כנאית - זוני מוק ית
 דלמנו וול הוטן למו תלפני הבלוטה של טנו סוכיה וול כו סוכין
 הנו וס מלנית החלשה לזני עסוק כה וזווה לכוני "ציונה" וזוני
 וותק כדמד כווסן שזוני; סזן הוה לזני פה סתחתי הנלית.
 וזה מספיק לי.
 התרגזותי אל שום מה? הטיפוס פקד גם את ביתי: רעיתי חלתה את
 המחלה הנוראה הזאת. חשב בסכנה גדולה וצריך להצילה. אמצעי החמריים מצומצמים וזעומים. בקושי רב
 אני מרויח לפרנסת יומי בזמנים נורמליים. בשעת סכנה, כשהרופאים, חובשים וכל כלי
 הרפוי הם מבאי-ביתך ועליך להוציא למעלה ממאה זהוב ליום, אין כוחותי מספיקים. ועזרה
 מן הצד אין. הקופה הצבורית של הדונינט ושל יתר מוסדות העזרה הסוציאלית פתוחה

13.11.41

היומן הוא חיי, רעי ואיש בריתי. בלעדו הייתי אובד. אל תוכו אני שופך את שיחי ואת
 כל רגשות לבי עד אשר יקל לי קצת. כשאני רגוז עצבים ודמי רותח; כשאני מלא תרעומות
 ומרירות על מעוט כוחי ויכלתי להלחם עם הגלים הזדונים שפצו את לועם לבלעני; כשידי
 רועדת מהתרגשות פנימית - אני מושך את עצמי אל היומן ומיד תעטפני ההשראה של
 שכינת היצירה אף כי מסופק הנני אם מלאכת ההרשמה שאני עסוק בה ראויה לכינוי
 "יצירה". יעריכו אותה בעתיד באופן שיעריכו: העיקר הוא שאני מוצא בה מנוחת הנפשית,
 וזה מספיק לי.

התרגזותי של שום מה? הטיפוס פקד גם את ביתי: רעיתי חלתה את המחלה הנוראה
 הזאת. חיייה בסכנה גדולה וצריך להצילה. אמצעי החמריים מצומצמים וזעומים. בקושי רב
 אני מרויח לפרנסת יומי בזמנים נורמליים. בשעת סכנה, כשהרופאים, חובשים וכל כלי
 הרפוי הם מבאי-ביתך ועליך להוציא למעלה ממאה זהוב ליום, אין כוחותי מספיקים. ועזרה
 מן הצד אין. הקופה הצבורית של הדונינט ושל יתר מוסדות העזרה הסוציאלית פתוחה

57
 קלעים נרמלים. בשנת סכנה. שינויים, חוגים וכו' לידי
 הם שגוי נתקן ולקח להוציא לשלם ממנה זהוב אולם, ושל נחת
 סכנים. וצווי מן הרב ווי. בקנה הצמדות של הדגל אלוט
 יתי מוסדות הצווי הסוציאליים קמחה רק למת מסני, להיוטום
 סניקים נלוו, לעלמי פקדה למתני הפורקטור ולתל סעיל אונקע
 זוני מה? זון או פרוסת הרגל שמה. זכנן. זני פנחותי הפואט זללו.
 זוסכול זוח פולניות במחלה, שאה יש להצרכי זין זר זני למחלה
 מתפקי היוו זמן להלכות זוחני כמות זכנן. זוסל לל זה זני קוד
 זלמפ פצתי: בני פויר זוני בגולה. זון זו לוסל קמחיה, למחתי
 כבדה זפולת סליל מרובה כיום זגולה. זוחי זנק זניו זוחות
 "זמנות" הדורשת בצד טרחה זינה זלרום זהוב זוחה. סמי
 זיני זנינו כן שצד זפועלתי הוהזותי זוד הוסוכה זל זחום
 זוני זלרום זחלה זחוזום זכונת זקמה. זחני - זחולה זאניליה
 זני פצתי. זוח בוח פעות. זניחתי זניחתי קיזית זוח זני. הוה
 זכוחי זנייל זוחי זמן כוד שמה, כוד שצתי, זניחתי סליוס
 זוח זניי זחיות זוד זוח זלמה. זל זי גפולת הסכנה זחיה זניחתי
 זוח זלניי זמות הוה זלילת הברה זלילת הבנה. זלן הוה
 זנינה זמנה זחילתי זמות. זני זמחה זמנה, זול זל זניק
 זן הזני זלמל. זל זני זל זמנה סכנ זל זמן זמחה זניחתי

רק למתי מספר, להיושבים סמוכים אליה, למלחכי פנכה, למשרתי הדיקטור ולכל שכפיו לאופניו. ואני מה? אין לי דריסת-הרגל שמה. וכבן, אני בכוחותי הדלים אשא ואסכול את הוצאות המחלה, שעוד יש להצפינה מעין זר מפני שמחלה מתדבקת היא ואין להשהות אותה בבית פרטי. נוסף לכל זה אני בדד וגלמוד בצרתי: בני בארץ ואני בגולה. אין מי שיטפל בחולה, שמחלתה כבדה ודורשת טפול מרובה ביום ובלילה. אתה זקוק איפוא לאחות "רחמנית" הדורשת בעד טרחתה מאה ועשרים זהוב ליממה. סמי מרפא נתייקרו פי שבעה, "והמועצה היהודית" עוד הוסיפה על מחירם היקר עשרים וחמשה אחוזים לטובת קופתה. והעיקר — החולה המרגישה, לפי דבריה, את בוא המוות. אנחותיה ונאקותיה קורעות את לבי. היא בטוחה שפתיל חיתה ינתק בעוד שעה, בעוד שעתים, שרגעיה ספורים ולא תזכה לראות עוד את ילדיה. אף כי גדולה הסכנה לחייה וקרובה היא לשערי המות היא בעלת הכרה ובעלת הבנה. ולכן היא מכירה ומבינה שהולכת למות. אני מנחמה ומרגיעה, אבל

כל זה רק מן השפה ולחוץ. יש שגם אל לבי יתגנב ספק אם אין החולה מעריכה את מצבה בודאות יותר גדולה מאשר הרופא. וכאן באות מן העיר שמועות איוב. המחלה משכלת מאות חולים ליום דבר בעיר.

מוחי עסוק בדבר אחד: מאין יבוא עזרי? הוא מחבל תחבולות למצוא מוצא לכסף. איזה דבר ערך עוד נשאר ברשותי שאוכל למכרו ולקבל תמורתו איזה סכום הגון? בשתי שנות המלחמה חפצי נתמעטו עד שכמעט כלו לגמרי. אחד אחד מכרתים כדי להמלט מחרפת רעב. בלב דווי הוצאתים מביתי ולקחתי תמורתם פרוטות, כי אוי אוי לו לאיש ולחפץ כשיש צורך או הכרח להוציאו השוקה לשם מכירה. „רע“ „רע“! יאמר הקונה ומעריכו פי שבע פחות מכפי שהערכת בשבתך בביתך. בלב כואב אתה מעביר את החפץ האהוב לידי זרים ומקבל חלופו. איזה שטרות ממועכים, המביאים לך הצלה פורתא לימים אחדים, כי בינתיים האמירו המחירים והכסף שבידך הולך ונמס. אבל אין ברירה. סכנת מות למראשותי החולה. ברגעים כאלה מדכאים כל מיני סנטימנטים.

אבל עד שמוחי יגע ועמל בבחירת החפץ, ליל סתיו סגרירי ואפל פרש את כנפיו על יושבי הגיטו. משבא הערב באה אפלה. הגיטו הופך אז לעיר משוגעים ומטורפים. זוהי אפלה כפולה: חוסר הארה בחוץ מיראת התנפלות אוירת. פנסי גז לא הודלקו. חלונות הראווה כבויים. תריסי הדלתות מוגפים. פשוט: וימש חושך. ובבתים פנימה אין נצנוץ של אור: עד חצות נפסק הזרם החשמלי ונר של חלב — מימי, שהולך ונמס ומטפטף טפין בהריחו אש. בא במקומו. ההליכה בחוץ בלילות — בתוך אפילה כזאת כרוכה בסכנת נפשות. בני אדם מתנגחים ונחבטים זה בזה, ויוצאים פצועים ומוכים. אין השעה מוכשרת לסדר את עניניך בין למכירה ובין לקניה. יש לדחות את הכל לאור הבוקר. לאור הנר הכהה. צללי הלילה הולכים וגוברים. אתה שקוע כלך במחשבות ובצללים. דממת הגיטו השרוי באפלה מגדילה את פחד-הלילה, המלא סודות ורמזים. בחדרי אין יצור חי מלבד החולה עם חומה הקודח והמות האורב לה.

— הוי מי יתן בוקר!...!

14.11.41

ורשה מדוכאה ועטופה אבל כבד. אבל אין זה אבל חגיגי שאין בו אלא הוד חיצוני ויגון הלב חסר. להפך, אלמלי יכולנו, היינו ממררים בככי וזעקתנו היתה עולה עד למרומי שמים. אלמלי מוראה של מלכות זדון אז פרצו תאניה ואניה בסימטאותינו האפלות והיינו בוכים ומיללים יללה נוראה על שברנו הגדול כים. אבל מפני החרב הנטושה המחכה לתואנה כדי להתיז את ראשנו — אין יגוננו פורץ החוצה. לבנו — קברו.

קבוצות קבוצות של יהודי הגיטו, מכווצים, קמוטים וקפואים מקור, יהודים צללים, שבבשרם שולח רזון ועצמות פניהם בולטות כפני שלדים, דוויים וסחופים ומרודים מרוב עוני, טלטולים, נדודים וגירושים — עומדות על יד מודעה אדומה חתומה על ידי הקומיסר שעל הגיטו, אאורסבאלד, ובה ידיעה רשמית, שבעד „חטא“ עברם את גבול הגיטו שלא כדין נתפשו והעמדו לדין שמונה יהודים וכלם נדונו למיתה. פסק הדין הוצא אל הפועל אתמול בשבעה-עשר לנובמבר שנת 1941. — — —

דם נקי זה יחול על ראש כל העם הגרמני שגידל גידולים אידיאולוגיים כעין הנאציזם ותולדותיו המשפטיות. שודדי-ליל ואנשי-און החיים על חרבם לא היו מעיזים בפני מוסר לבם לרצוח נפשות עלובות ומרודות כאלה על בקשן פת לחם יבש לעולליהם נפוחי הרעב.

וראה זה: נשים פשוטות מישראל מתו על קדוש השם כגבורות רוח. אחת מהן — עלמה צעירה פחותה משמונה עשרה שנה. בתמימותה בקשה את השוטר היהודי, שהיה נוכח בשעת רציחתה, להגיד לבני משפחתה ששולחה למחנה־רכוז ולא במהרה תשוב לראותם. חברתה השניה הכריזה בקול לפני מותה את בקשתה מאת אלוהי ישראל שמותה יהיה כפרת עמה ושהיא תהיה הקרבן האחרון.

בשעת הרציחה היו נוכחים נציג בית־המאסר היהודי שברחוב זמנהוף מר לווקין ועוד באי כוח אחדים מהמשטרה היהודים. תפקידם היה להוביל את הנדונים לגרדום, לקשור את עיניהם ולאסור את ידיהם. הגברים לא הסכימו למות בעינים עצומות ובידיים אסורות. רצונם זה נתמלא. היורים בהם היו שוטרים פולנים שאחרי עשותם את מעשה הרציחה, בכו מרב התרגשות.

ארץ! על תכסי דמי!! אם יש אלהים שופטים בארץ — יבוא וינקום!!!

2.12.41

מלכות ישראל! היתה זאת מלת קסם בפי הרביזיוניסטים. אבל אלמלי ידעו בעלי הסיסמא המקסימה של „מלכות ישראל“ כיצד נתגלמה בחיים על ידי יהדות פולניה, על ידי השמנד־ריקאים שמבית הטמיעה באו למלוך, לא היו כותבים אותה על דגלם אפילו בתור אמצעי תעמולתי. רצה הנאצי להעטות עלינו חרפה לעיני כל העולם, להראות שפלותנו ואת מדרגת תרבותנו הנמוכה, עמד והעניק לנו „אוטונומיה“ רחבה, כמעט „מדינית“ כביכול. זכה אותנו „בזכויות יתרות“ במחשבה תחילה כדי להוכיח את מעוט יכולתנו להיות אדונים לעצמנו ולהבליט את טבענו הנשחת ואת השאיפה הטבועה בדמנו לעשות עול אפילו לאחים, לא רק לדת ולגזע אלא אפילו לצרה ולאסון.

אמנם, אין זאת אלא אוטונומיה קריקטורית שנתנה לנו, לא מחיבה יתרה, אלא משנאה יתרה וכל עיקרה לא באה אלא להבדיל בין ישראל לעמים, לחתור מחתרת תחת קיומנו החמרי והרוחני, להצר את צעדינו, ולהביא עלינו כליון אטי. בעיקרה אינה אלא ולד מת חסר כוח הצמיחה לגדול, בריאה אדמיניסטרטיבית־פוליטית חולנית, חסרה חיוניות אמיתית. לפי עקרונותיה ויסודותיה אינה אלא כעין „שלטון עצמי“ כביכול, של אסירים בבית האסורים, שקצתם יועלו לגרדום וקצתם ימותו מיתת נוול מאפיסת הכוחות. כל זה ידוע. ואף־על־פי־כן — לו היינו לא רק אחים לגזע ולדת אלא אף אחים לצרה; ולו היינו באמת חטיבה לאומית אחת לכל הפחות בימי הפורענות שבאו עלינו להכחידנו מארץ החיים יכולנו להשתמש במכשיר זה ש„אוטונומיה“ שמו (קרי: גיטו!) להקל את יסורינו ולהביא לעצמנו קצת רוחה בתנאי חיי הגיטו הקשים מנשוא. סוף סוף כל השלטון האדמיניסטרטיבי נמצא בידינו ויש לנו הרשות לצור את צורתו הפנימית כרצוננו. ודוקא בבחינה זו פשטנו את הרגל. לא אגזים אם אומר שזה שלטון רשע, חבר של בני בליעל, הרוצח דלים ומדכא אביונים; מתי סוד של אנשי־עוול־ואוון, שקופה של שרצים תלויה מאחורי כל אחד ובתור טפוס אינם אלא פושעים פליליים שעוד טרם נתפסו לדין. כשמזכירים את שם „הגמונה“ (קרי: המועצה היהודית) קצף אין אונים מרתיח את דמנו והאגרופים הולכים ונקמצים מאליהם. „הגמונה“ היתה לסמל החמס והעריצות; ומנהיגיה — לסמל של אנשי זרוע ובעלי אגרוף.

כשתבוא היכולת הראשונה לא תשאר אבן על אבן מהבנין שברחוב גרויבובסקה 26, שהפך למרכז העול והעריצות, לקן של שודדים ועושי חמס.

ואלמלי חי בינינו נביא ומוכיח היה מרעים עליהם בקולו:
 — — — מה לכם תדכאו עמי?! וקולו היה נשמע מסוף העולם ועד סופו. מתוך מעמקי
 צרותינו אנחנו מתנחמים באחת: „גם יומם יבוא!“ לא לעולם חוסן. בצוותא חדא עם
 הנאצי יאבדו, והון זרים שבלעו — יקיאנו.
 ככה מנחמים את עצמם ההמונים בשעת התרגשותם. אבל הפקחים שבהם יודעים שאין
 זו אלא נחמת שוא. בשעת מעשה מסכימים ובלבם חושבים אחרת.
 בדיחה מהלכת:
 שני „דיגניטרים“ של המועצה משוחחים ביניהם ומתוך שיחה ידידותית מתחיל האחד
 לאים על השני ב„מה שיבוא“:
 — לא יועיל הון ביום עברה! זיגמונד! חשוב לאחריתך! השמר מפני זעם ההמון וקצפו!
 אבל זיגמונד אינו חת ועונה גם הוא:
 — שוטה שבעולם! בהמר ארץ ובהשתנות סדרי החיים גם אז אני אהיה העליון ולא
 התחתון.

חוששני שיפה אמר. סוף סוף לא יפול משערות ראשו ארצה....
 ברשימותי הבאות אספר לדור קצת מתעתועי „הגמונה“ ותועבותיה.
 אינני מבפנים; להפך. מבחוץ באתי. ואפשר — שזוהי מעלתי. מעשיה „היפים“ וסדריה
 הישירים ידועים לי מפי השמועה ומקצת עובדות שאני הייתי עד ראיה להן. וכלל גדול
 בידי: קול המון כקול שדי!!

3.12.41

— — — משנתמנתה הנציגות היהודית היינו בטוחים שנמצא בה מחסה בצרותינו
 שתושיט לנו יד אחים, שתקל את מכאובינו, שאף בתנאים הקשים והמרים שהיא נתונה
 תעשה כל מה שביכלתה להביא מזור ומרפא לפצעינו. הצרה הגדולה והנוראה שנחתה
 עלינו השוותה את כלם באין יוצא מן הכלל; ואין לך מכשיר לרגשות משותפים כצרה
 משותפת. היא גורמת להגברת רגשות החמלה; האהבה והאהבה לאחים בצרה אף כי זרים
 המה ואינם אחים לגזע ולדם, ועל אחת כמה לאחים בני עם אחד, הקרובים קרבת בשר ורוח.
 אבל היהדות הפולגית לא נהגה כך. ולפיכך — חרפת עולם תהיה לה.
 כוח זר שבא מן החוץ הרכיב את „השמנדריקאיים“ שבנו אלופים לראשנו. אלה המה
 חוגים מתבוללים למחצה, לשליש ולרביע. בימי השלוה לא חפצו דעת אותנו והצטמצמו
 במחיצתם היהודית-גויית, מעליבים ונעלבים כאחד: את ה„הולוטה“ היהודית העליבו הם.
 ושכניהם הגויים כללו בשנאתם ועלבונם אף אותם. הצבור היהודי לא הכירם עד כה. זרים
 היו לעמם, לרוחו ולתרבותו. ואולי עוד יותר מזרות: שנאה בהם לכל מה שבשם יהדות
 יכונה. התנגדותם להמון היהודי לא נבעה מהתנגדות אידיאולוגית, כי בכלל לא היתה להם
 שום אידיאולוגיה מלבד החומר.

ו„פאנים“ אלה משעמדו בראש „המועצה היהודית“ החלו לפסוע על ראשינו בגסות
 יוצאת מן הכלל. ומפני שמיום יצירת הגיטו נוצרה רשת מסועפת ומסונפת של מפעלים
 כבירים כעין המשטרה היהודית, האפרוביזציה של הגיטו, הסוכנות של הבתים, הפוסטא,
 ההנהלה האדמיניסטרטיבית הפנימית, הנציגות כלפי חוץ, האולפנות העממית, עניני
 הבריאות ובכלל: כל מיני תפקידים ממלכתיים — הרי נמצא להם כר נרחב לעשות עושר
 על ידי לקיחת שוחד ונשיאת פנים. יודעי דבר מחליטים ואומרים „הקורופציה“ בתוך

„המועצה היהודית“ הגיעה למרום שיאה ואין דומה לה בכל העולם. אין היא אחראית בפני מי שהוא מלבד בפני הקומיסר של הגיטו, שאף הוא נעשה שותף לכל הקנוניות הנעשות על חשבונם של ההמונים המדוכאים הנתונים בצבת חמרית ורוחנית וכחבושים בבית האסורים חסרי אונים המה להתיר את עצמם. לכשנגיע לימים יותר טובים, בודאי יבואו בני סמך מבפנים ויספרו לדורות הבאים מה שיספרו על יסוד תעודות ומספרים מדויקים.

7.1.42

„כל מה שיש ביבשה יש בים“. והוא הדין בגיטו מצד אחד והתבל ומלואה מצד שני. כל מה שיש בתבל ומלואה יש בזעיר אנפין בגיטו הצר והמצומצם. יש דחקות ועוני ולעומתם עושר ושפע. הנאצי העריץ מתנהל על פי הכלל: השוה ומשוה קטן וגדול ולא קלע אל המטרה. אמצעי הכליון אינם פועלים את פעולתם באופן אחיד על כל שדרות הגיטו. יש אחוז מסויים של בני הגיטו שהעשיר וזכה לחיים של פרנסה ואולי יצא חיים של רווחה דוקא מפני שהוא עושה סחורה בצרתם של אחריו. כלל גדול בחיים: אין לך צרה לאחד שאין בה טובה לשני. דוקא ההגבלות המקסימליות שאין רוב הציבור הגיטאי יכול לעמוד בהן, הקימו שדרה שלמה של מבריחים ואנשי מעשה המסכנים את הונם ונפשם וצוברים הון, המאפשר להם להנות מתענוגי החיים. שתי עלוקות מוצצות את לשדנו: העלוקה הנאצית, עילת כל העילות וסבת כל הסיבות, „האב“ הראשון להקמת מכונת הכליון לשם מציצת דמנו, ותולדתה — העלוקה היהודית, ילידת ההברחה והפקעת השערים. על אף כל האמצעים הדרקוניים אין ההברחה נפסקת. אף סכנת המות אינה מעכבת. אלא במידה שאמצעים אלה נעשים יותר חמורים וקשים בה במידה הם גורמים להעלאת המחירים. וכל העלאה מרבה את הרווחים וגדולתם. הדברים אמורים במבריתים הגדולים שעושים קנוניא עם הנאצים ומחלקים ביניהם את השלל. אין עין פקוהה על תעלוליהם והרשות נתונה להם לקביעת מחירים ככל העולה על רוחם. הכל תלוי בשרירות לבם וביצרם הבהול להון.

וזה טבע האדם: בשעת חרם מתגבר היצר של „אכל ושתה כי מחר נמות“.

השדרות שדין מאה כדין פרוטה להן מחפשות תענוגים ורודפות אחר הנאת החיים. ולפיכך — הגיטו מלא כל טוב; אבל רק מועטים נהנים מזה. חלונות הראווה מסורבלים כל מיני מגדנות וכל מיני מטעמים ומעדנים שרק אחוז קטן רוכש אותם ואוכלם לתיאבון. בגיטו הוקמו מקומות תענוגים המלאים מדי ערב מפה לפה וכל המקומות תפוסים. מי שאינו יודע למשל, שעל אדמת הגיטו רגליו עומדות יבוא אל הקונדיטוריות הלוכסוסיות ויתבונן אל ההמון המקושט המתענג לצלילי המוסיקה ושותה להנאתו המרובה את הקפה או משקאות יקרים אחרים, שכל לגימה עולה בזהובים אחדים — לא יעלה כלל על דעתו שאורחים אלה המה מקופחי החיים ומחוסרי זכויות אנושיות אלמנטריות. הוא לא יבחין את זה כל זמן שלא יצא החוצה. כשיצא, מיד ינגף על יד הכניסה בפגר מת, חלל הרעב! — — —

2.2.42

אין צרה אחת דומה לחברתה. המאחרת ביותר קשה ביותר. מרגלא בפינו: „הלואי שמצב דהאידנא לא יורע!“ תמיד אנחנו מרגישים שעניי גולן רצחניות לטושות בנו ושולחות בנו את ארסן. בכל עת ובכל שעה אנחנו מוכנים לקראת איזו גזירה חדשה. ההכנה הפסיבית מקילה עלינו את כובד הגזרה לאחר בואה. נגמלנו מהפתעות. יש שהיהודים עצמם ממציאים איזו גזרה פסיכופטית משונה שתבוא עליהם, שברגע הראשון לשמעה היא

מפתיעה אותך? היתכן? אבל לאחר רגעים מועטים אתה חוזר ואומר: יתכן ויתכן. ולפיכך כבר חדלו הגזרות להפיל עלינו פחד. „יבוא מה שיבוא ומן הארץ לא נכחד!“ אבל בימים האחרונים מדכאות את רוחנו שמועות נוראות ומחרידות, שאף בני הגיטו המלומדים ביסורים מתרשמים לשמען. כל גזרה במהותה אינה אלא קביעת תנאי חיים קשים, שחוקי אוון סידרום והמכילים בכל זאת איזו רגולציה חוקית, אבל סוף סוף גם חיים קשים שמם חיים; ביחוד קיבוץ, שחי כל הימים חיי צער ועלבון. אבל לא כן השמועות האחרונות, שאם יש בהן אפילו מקצת אמת הן יוצאות מכלל גזרות והופכות לאבדון פיסי, לחדלון, לצלמות. קשה לקבוע את אמתותן; אבל בדבר אחד אנו בטוחים: אפילו אם מוגזמות הן יש בהן קצת אמת. ו„קצת“ זו מספיקה. „המנהיג“ חדל מגזור עלינו גזרות, ששמירתן והתגשמותן בחיים מטרידות ומעסיקות אותו והצד שכנגד מתחכם לבטלן ולאפסן. הוא דן עם שלם למיתה. לא על ידי רעב, אף לא על ידי מחלות מדבקות, ואפילו לא על ידי גירושים וגרירות, אלא פשוט על ידי יריות. אין צורך בנורמליזציה חוקית ובכל יתר חזיונות הלואי הכרוכים בה, אלא אתה מוציא מחוץ לעיר לעיר אלפים איש וממית אותם מיתת יריה — וחסל.

ושמועות מקפואות את הדם מספרות:

בוילנא הומתו מיתת יריה ארבעים אלף יהודים בלי דין ומשפט ואפילו בלי תואנת דברים, והשארית הנמצאת — מספרה מגיע לעשרת אלפים וארבע מאות. בסלונים נהרג על ידי מישוהו נאצי אחד; הנאצים החיים יודעים היטב שאין יד יהודי ברציחה זו. אבל יש כאן כר נרחב לעלילת דמים. ובכן, חומתו מיתת יריה מחוץ לעיר שמונת אלפים יהודים.

בקלוצק — מוסיפים להביא שמועה פורחת — נשאר מכל אנשי העיר היהודים רק שש משפחות. וכן ביתר ערי ליטה ואוקראינה. הנאצי בא ועורך טבח — השאלה היהודית נפתרת מאליה.

„פתרון“ כזה קולע אל המטרה. השמועות האלה הרחיקו את עדותן ועל כן היו עד כה בעינינו אך ורק לשמועות פורחות, שהדמיון העממי יצרן ולכן הגזימו והפליגו. לאסוננו הגדול נעשינו בימים האחרונים עדים לעובדות נוראות כאלה גם ב„גנעראל-גוברנעמענט“: לא גירוש, אף לא דבר, אלא מיתה פיסית על ידי יריה. אף עלילה מיותרת. קיבוצים שלמים מובלים לטבח אך ורק מפני שיהודים הם. עיירות שלמות נכחדות על ידי הרג וטבח בצורה ברברית שאין דומה לה בכל הרציחות והשחיתות שהיו מימות עולם. היינו כצאן טבחה....

שלשום קראנו את נאומו של „המנהיג“ בקשר עם יום הזכרון של שלושים לינואר 1933. בו התפאר ואמר שנבואתו מתחילה להתקיים: מראש אמר שאם תפרוץ מלחמה באירופה, הגזע היהודי שבה יכחד ממנה. התהליך הזה כבר התחיל וילך ויגיע עד 1940. הוא דן את כל היהודים שבאירופה למיתה פיסית על יסוד החוק שבתורתם: „עין תחת עין!“ „שן תחת שן“ „יד תחת יד“ ו„רגל תחת רגל“. יש בזה כעין הצטדקות כלפי התבל כלה. אבל ביחוד יש בזה רמז לנו שכל התועבות המסופרות אינן שמועות פורחות אלא עובדות קיימות ואמיתיות. בידי „המועצה היהודית“ וגם בידי „הדווינט“ נמצאות תעודות המאשרות את הכוון החדש, שאחזה בו הפוליטיקה הנאצית ביחס ליהודים במקומות הנכבשים: מיתת חרב, הרג ואבדון לקבוצים יהודיים שלמים מבחינה פיסית.

**

עד כה יראנו מפני גירוש. מעתה אנחנו מפחדים מפני המות. חוץ מזה הולכים ומתב-
הרים אף סימני גירוש:

„המועצה היהודית“ מסדרת מפקד ליהודי הגיטו. כל אחד מיושבי הגיטו מחויב עד
יום השלושים ואחד ליאנואר 1942 לענות על גליון-השאלות הן לשמו ולשמות הוריו:
אם בעל משפחה הוא; אדריסתו בורשה לפני פרוץ המלחמה, אדריסתו כעת; מה היה
מעשהו לפני 1/9 שנת 1939, ומה מעשהו עתה. —
האין איזו קטסטרופה גלומה בכל המפקד הזה?
הגולים מערים אחרות אומרים שגם בעריהם התחילה פורענות הגירוש במפקד כזה.
ובינתיים — חיל ורעדה אחזנו.
הנה: נתקיימו בנו: לב רגז, כליון עיניים ודאבון נפש!!

7.3.42

אחרי הקצוץ האחרון הוצא בית הקברות הגנשי מהתחום היהודי. להלכה איפוא, הוא
אסור בדריסת הרגל ליהודי בין חי ובין מת. על פי מצבו הגיאוגרפי הוא נמצא מבפנים
לתומה החוצה בין ישראל לארצות. אבל למעשה לא היתה שום יכולת לאסור בו קבורת
מתי ישראל, כי המצב הסניטרי דורש שביית-קברות ימצא מחוץ לעיר, והגיטו מוקף כולו
חומה לפנים מחומה שלא מן הדין הוא לעשות בהן פרצים ולהפקיר את הרובע הארי לכניסה
ויציאה למתי ישראל ולמלויהם.

אחזו איפוא את הרע במיעוטו. הורו הוראות שעה והתירו להמשיך בקבורת מתי ישראל
מחוץ לתחום; אבל בהגבלות ידועות: סתם כניסה לבית הקברות אסורה באיסור חמור;
כל הרוצה להכנס אינו נכנס עד שיקנה קודם כרטיס-כניסה בעד שני זהובים וחצי, הרי
זה מקור חדש להכנסה הגונה בענין כל כך אינטימי ומשפחתי כהלויית המת. זה גרם
שמספר המלויים נתמעט ועמד על מינימום. ראשית — חסים על הוצאה קטנה, ושנית — עליך
לעבור בין שני משמרות — גרמני ויהודי השומרים את צעדיך ונותנים בך את עינם לרעה,
כי חושדים בך שבאת לכאן לא לשם הלויית-מת אלא לשם הברחה. כל חשד קל שבקלים
ימיט עליך רעה שלא תוכל להחליץ ממנה. השומר את נפשו ירחק מהם. ואולי בדיעבד —
טוב שאין מלויים מרבים לבוא. כי אלמלי באו בהמוניהם לא היתה שום יכולת למתעסקים
למלא את תפקידם כהוגן. להביא לקבורה מאתיים מתים ליום — אין זה מלתא זוטרתא!!
שורה שלמה של עגלות נמתחת לאורך רחוב גנשה וכל אחת מביאה לשערי המות לא מת
אחד אלא אחדים בבת אחת. בתוך העגלה פנימה יש בדוחק מקום לארבעה מתים; ואם
יש עוד חמישי מעלים אותו למעלה על גג העגלה השטוח. אם יש ארון — מוטב: מניחים
אותו לתוך הארון בין כשהוא מכוסה ובין כשהוא מגולה; ואם אין ארון — מניחים אותו
פרקדן וקושרים אותו בחבל שלא ישמט; ואף כשהוא שוכב פרקדן וקשור אין מדקדקים
שיהיה מכוסה.

פשוט מת, כמות שהוא, אף בלי תכריכי ניר, מונח פרקדן על גג העגלה ואיש אינו
מרגיש בבזיונו. כשהעגלות נכנסות לשערי המות מתחילים להוציא את המתים וכל מי שלא
ראה את המחזה הזה בעיני-בשר, לא ראה כעור מימיו. כל הרוצה בחיים שיש בהם מנוחה
נפשית אל יבוא לכאן ואל יתבונן לכל „הבעטריעב“ של בית המטבחים לבני אדם זה.
ברובם מוציאים מתוך העגלות גופות פגרים ערומים, שאפילו חגורת ניר אינה מכסה

את ערותם. נדהמתי למראה המכוער הזה שעורר בי העלבון לכבוד האדם באשר הוא אדם ובחילה עד כדי הקאה פיזית. כולי נרגז פניתי לאחד המתעסקים: הא כיצד? אלא שהוא עוד התרעם עלי וכמעט שנוף בי — האם נפלת משמים ארצה? הימצא בד לתכריכים למאתיים מתים ליום? ואם ימצא? יד מי תשיג לקנותו? מטר בד לא יסולא בזהב; האמידים נותנים סדינים לבנים במקום בד, אבל לא תמיד, כי מצפינים אותם למכירה ליום רע שיבוא. ואם תאמר: ניר! גם זה כמעט שאין במציאות. הוא עלה במחירו ואין יד איש בינוני משגת לקנותו אפילו לשם קבורת אחד מבני משפחתו שמת. הימים ימי מלחמה, ימים קשים ומרים; ובשעת חרום שאני! הנפטרים ימחלו לנו! האם לא אחת היא להם? כשם שאין בשר המת מרגיש באיזמל המנתחו, כך אין הוא מרגיש בעירומו.

מפי נעתקו מלים...

המתים המובלים לקבורה נחלקים לשלושה סוגים: הסוג הראשון במעלה הם הנפטרים המובלים לחדר הטהרה שעל יד בית הקברות. את הדוחק והצפיפות אין לשער. יש ששנים שלווה מונחים על דף אחד. אבל לשבחם של הנפטרים יש להודות ששלום ושלוה ביניהם ועוד טרם אירע שאחד יתרעם ויגיד „צר לי המקום“!

הסוג השני במעלה הם הנפטרים שרוחצו מחלאתם בביתם וברובם הם מלובשים תכריכי בד שנתפרו מסדינים לבנים והגברים עטופים טליתיהם. אותם מניחים על מטות המתים המוכנות ועומדות בחצר בית הקברות לעשרות ואין אתר פנוי מהם, על ידם עומדים האבלים הבוכים ומחכים לתורם; אגב: השמירה מעולה מפני הגנבה; כי אם לא תשגיח בשבע עינים תעלם הטלית כהרף עין. שני הסוגים האלה נקברים בקברים מיוחדים. נפטרים כאלה זכו להקבר קבורה יפה. וזוהי זכות מיוחדת לעת כזאת.

הסוג השלישי — המה הנפטרים, חללי הרעב והדבר — המה הרוב! — שנאספו בחוצות הגיטו, שנפטרו לעולמם בחוצות הגיטו, שנפטרו לעולמם בבית-חולים, שגועו מרעב באיזו עליית גג, בכלל בני הדלות והעוני ואין מי שישתדל בעדם להביאם לקבורה, בקבר מיוחד לכל אחד. נפטרים כאלה מובאים לקבורה בקבר אחים גדול ועמוק כמות שהם: עירומים בלי טהרה, ובלי קרשים. „ליחסנים“ אלה אין מסדרים לזיות מיוחדות לכל אחד. קבורתם הרי זה ענין של „הורט“. אורוות בית הקברות לשעבר הפכו לחדרי מתים. לשם הם מושלחים כפגרי חיות. גופות גופות של מתים עירומים המונחים זה על גב זה. בפוזיציות כאלה, המעליבות את הרגש האנושי שבך ומשברות את חצי גופך. הרושם צובט את נשמתך כבצבת. הוזה האדם וסופו? כי אינו דומה אדם חי בכעורו למת בכעורו. כעור שיש עמו תנועה הוא כעור יחסי; וכעור דומם שאין עמו תנועה הוא כעור מוחלט. אז נגלה האדם בכל אפסותו ובכל חולשתו.

נפטרים כאלה הולכים ונצברים במשך היום עשרות עשרות. כדומן המה נערמים לתוך האורוות ומחכים לקבורתם עד שיעור הקובר. עוד השחר פרוש על בית הקברות החדש שנספח מצד שמאל לבית הקברות הישן, מאחורי האורוות. זהו קבר ענקי מרובע, בקירוב חמישים על חמישים בארכו וברחבו; ובעמקו — עשרה מטר. לשם הם מורדים דרך סולם תבה העומד משופע ונשען בקצהו האחד על שפת הבור. דרך הסולם הזה מורידים אחד אחד למנוחת עולמים. פורשים עליהם שכבה דקה של עפר, שאין בה כדי כסוי, ולכן אבריהם בולטים ומושטים כלפי חוץ. אבל לא לזמן ארוך. למחרת כאור הבוקר נפטרים חדשים מורדים ומוצעים ו„נקברים“ באותו הסדר. שורה על גב שורה; נדבך על גב נדבך. אין

לחשוש חלילה למדנים בין אחים לקבורה. בחושך חיו, בחושך הלכו לעולמם ובחושך „נקברו”. אין איש יודע את קבורתם.

אבל יבוא יום והעם העברי יעמיד מצבת נצח דוקא על קבר אחים זה. — — —

22.3.42

— — — אור אביבי בא לעולם ושמינו מכוסים עבים. באו שעות רעות שכמותן לא היו עוד אף בימי הנאצי. וראה זה פלא: דוקא הגזרות נשתתקו, אבל איזו רעה איומה נשקפת לנו שהיא קשה מסתם גזרה. היא עוד טרם באה, אבל בכל חושינו והרגשותינו אנחנו מרגישים את בואה. כמעט שהד צעדיה מגיע לאזנינו. האין כאן הטעת החושים? בלחישת נמסרות והולכות שמועות נוראות ואיומות שלובשות צורה ופושטות צורה, הכל לפי רוח המספר. אנחנו מרגישים כי משהו, זד, עריץ ואיום הוציא את חרבו מתערה להתיז את ראשנו, אלא שכל הכנותיו הולכות ונעשות מאחורנו באופן שאנחנו רואים את כל תנועות המרצח בעיני רוח ולא בעיני בשר.

הלואי שאהיה בדאי אבל אין אני בן-חורין מרשום אותן:

שמועה ראשונה. יצא אל הפועל גירוש לובלין. כמאה אלף יהודים הוכנסו לתוך קרונות סגורים וחתומים בחותם הנאצי ותחת פקוחם של נוגשים נאצים הובלו... לאן? איש אינו יודע. ובכן הקהילה הלובלינית כבר עברה ובטלה מן העולם. והא ראייה: בקשו להתקשר טלפונית עם „המועצה היהודית הלובלינית” והבקשה לא נתמלאה מפני „שכבר אין מוסד יהודי כזה בלובלין”. שוב ניסו להתקשר טלפונית עם איש פרטי והוא ענה קצרות: „אני ואשתי חיים”!

ברור: איזה אסון קרה לאחיינו הלובלינים. אבל מהותו והקפיו אינם ידועים לנו. שמועה שניה: ברודנא הוצאה להורג כל הקהילה היהודית. לא נשארה אף נפש חיה. על שום מה ולמה? אין איש יודע. ואחדים מביעים את השערתם שיש לה על מה לסמוך: כדי לקיים את גזרת ה„מנהיג”: להביא כליה על יהודי אירופה. ושוב: אין עשן בלא אש! יהודי רודנא נתנסו בנסיון קשה. אבל מי יחיש להודיענו: מה הוא? שמועה שלישית: היא משונה ואינה מתקבלת על הדעת אבל נאמן הוא הנאצי שיעשה אפילו דברים משונים. הדבר קרה בזדונסקא וואליא. שם נקם הנאצי ביהודיו נקמת עשרת בני המן התלויים. הזמין איפוא אליו את „המועצה היהודית” וגזר עליה שתתן רשימה של עשרה יהודים בני קהילתו כדי לתלותם ולנקום בהם נקמת עשרת בני המן. ובאם לאו — חברי „המועצה” יבואו במקומם. הרשימה נתנה ועשרת היהודים נתלו. להאמין? או שלא להאמין? יש פנים לכאן ולכאן. אבל דבר אחד ודאי: אין זה מן הנמנע! הלא בנאצי עסקינן!

23.3.42

משמועות פורחות אעבור לעובדות. וכאן מתבלט עניינינו בכל מוראו. כידוע נתקדשה ליצמאנשטאדט (לודו' לשעבר) ב„קדושה” יתירה, דינה כדין אדמת „הרייך” האסורה בדריסת הרגל ליהודי וחוקים מיוחדים שוררים בה ביחס לבני אדם פחותי הגזע, כלומר: לפולנים וליהודים. אף הפולנים הם מקופחי זכויות אזרחיות מלאות ושלמות; אלא שהם השניים לקיפוח, הנאציזם מודה באזרחיותם, אלא שהם השניים במעלה, לא כן היהודים! הם הופקעו מאזרחותם ומכל הזכויות הכרוכות בה. ולא רק זה: לא רק שאין חוק מגן על

חייהם ועל רכושם אלא שעוד מצוה לאומית לאבדם ולהוציאם נקיים מנכסיהם. ואין לך אמצעי רדיקלי המדלדל ומרושש את היהודי כגירוש. וזאת לדעת: אין הגירושים הנאציים דומים לגירושים ההיסטוריים שקראנו על אודותם מעל דפי תולדותינו: אפילו לאלה שיצאו אל הפועל על ידי הצאריזם האכזרי. אז היו אומרים ליהודי המועמד לגירוש: „תן לי את הנפש והרכוש קח לך” ואם אתה חס על נפשך — קח לך את נפשך ואת רכושך וצא מכאן”. הנאצי חוזר ואומר: „את הנפש קח לך ואת הרכוש תן לי”!

השלטון הלוודי החליט לבטל את הגיטו בשנים שלושה ימים. זה דרכו תמיד להפתיע את המגורשים האומללים בכדי להכניס ערבוביה בחוגיהם; והעיקר, בכדי שלא יספיקו להוציא את רכושם בשעת חרם והוא יהיה היורש „החוקי”. לפי מנהגו זה קרא לנשיא „המועצה הלוודית” חיים רומקובסקי וגזר בכל חומר הדין, כי הוא מחייבו לחסל את הגיטו בשניים שלושה ימים. ותכף אחרי האמירה יצא לעבודתו החמסנית: גזל מקופת „המועצה” את כל המזומנים (אומדים שהסך הגיע עד שני מיליונים) וחמס את כל צרכי האוכל ואת כל החומר הגלמי שהכניסו לקיום בשביל הגיטו. היד שנתנה שבה ולקחה בחזרה. והגירוש התחיל. אין פרטיו ידועים לי היטב, כי רחוק הנני ממקום המעשה. לודו, היא כעת בבחינת חוץ לארץ ואין שום חיבור בינה ובין יתר הקיבוצים היהודיים שב„גנרל-גוברנמנט”. רושמי הרשימות המקומיים בודאי ירשמו אותן לזכרון דורות הבאים לכל פרטיהם. כאן אני מדגיש רק את הקיום היסודיים של הגזרה הנוראה. עתה אין הפוסטא מעבירה מכתבים מיהודים ליושבי הגיטו הלוודי כאילו אינם. אף מכתבים מהתם להכא אינם מגיעים עוד. אפשר רק לבקש תמונה מקרובי ורשה על פי נוסח קבוע לא בחתימת המבקש הנצרך אלא בחתימת ראש „המועצה היהודית” נראה הדבר שיש עוד איזו שארית מדולדלת המצפה לגור דינה. הנה זאת אחרית לודו המהוללת!!

ולבוב הקדימה את חברותיה לגזירות.

בה התחיל גירוש אטי אבל שיטתי. אין בה גיטו כי לא כדאי היה לטרוח בבנינו לזמן קצר. במשך זמן קצר יבוטל כל הישוב היהודי בעיר רבתי-עם זו. ונגד עיני מכתב המודיע שבכל יום הולכים לגירוש מלבוב אלף ומאה יהודים. לא יעברו שבועות מועטים והישוב היהודי הלבובי יעבור מן העולם. הנה זאת אחרית לבוב, העיר והאם בישראל שהיתה בימי פריחתה מרכז התורה וההשכלה ליהודי גליציה. הקיץ הקץ לקיומה היהודי! בית הכנסת הלבובי היה למאכולת אש. — — —

6.4.42

— — — השבוע הובלו לורשה תחת פקוחם של שוטרים וז'נדרמים נאציים פעם אלפיים ופעם שש מאות „יהודים” אזרחי גרמניה בכדי להשאירם... איפה? לכאורה בגיטו אבל לע"ע השאירו אותם מחוץ לגיטו. ובכלל היתה להם „הלויה” אחרת מאשר היתה, למשל למגורשי דאנציג לפני שנה. עם גולי דאנציג התנהגו בכל חומר הדין. דוויים וסחופים, מעוני דרך ושבעי צרות השלכו לתוך הגיטו בלי משען ומשענה. בזמן הראשון עוד היתה להם צורת אדם. ידעו אומנם שדרכם זרועה קוצים וברקנים ושעתידם הרה צרות. אבל תיכף לבואם נחשבו כבר לבני אדם שירדו מנכסיהם, אבל לא מכל נכסיהם.

אחדים מהם הבריחו לפני צאתם לדרך מעיני המרצחים שוה כסף, הצליחו לחסוך איזה הון ליום רע. אבל מצב זה לא התמיד. משבוע לשבוע התדלדלו יותר ויותר. מחוסרי פרנסה ועוובים לנפשם בסביבה זרה, אכלו את שארית כספם ונעשו לקבצנים גמורים. הרעב

הביא להם דבר, שכול ואלמון. הרבה מהם מתו במשך השנה וקצתם עוד חיים חיי בושה וכלימה עד שהמות ירחם גם עליהם. ה"מנהיג" הגיע למטרתו: הביא כלייה ואבדון על קיבוץ יהודי שלם.

גולי גרמניה ה"יהודים" של השבוע זכו לקבלת פנים אחרת. כדאי לציין מאי עמא דבר: ה"גסטאפו" יצאה לקראתם ולכבודם בפרחים; הדרך עברה להם בקרונות "פולמן" ולכן לא נכרו בהם סימנים של עינויי דרך. חזות פניהם כפני אנשי מעלה — דשנים ורעננים. מלובשים הדר. בקיצור: גולים אריסטוקרטיים. ולא עוד אלא — כך מוסיפים לספר — אף הפולנים הראו להם השתתפות חמה בגורלם והגישו להם מזון ופרחים. והעיקר — לא נחשבו בעיני הנאצים לטמאים שדינם מחוץ למחנה. נשאר ברובע הארי; וכנראה יכוונו בשבילם גיטו בתוך גיטו. גולים אומללים ומאושרים כאחד. מי המה? אלה המה "חצאי יהודים" על פי תורת הגזע. הרבה מהם כבר נולדו בנצרות. כי הוריהם כבר נשתמדו. הרבה מהם נולדו על ברכי הורים של נשואי תערובת. יש מהם שנשיהם הן גרמניות מלדה ומבטן. בקיצור: למעשה בחיים "גויים" גמורים, גרמנים אמיתיים שתפסו לפני שנת 1933 עמדות גבוהות ונשאות בכל מקצועות החיים. ולא עוד אלא שאת היהודים הם שונאים תכלית שנאה ואלמלא בגדה בהם תעודת לידתם היו מדקדקים במצות הנאציזם יותר מגרמנים אמיתיים. אלא שקוף אחד היה בחייהם: לכלם חסר דור אחד לנצרותם. וכידוע: עד דור שלישי לא יבואו ילדי הגזע היהודי בקהל הנאצים. החוק הנאצי מציין אותם "כחצאי יהודים" ולפיכך מצבם הפורמלי היה בעוכרם.

בימי שלוח לא נגעו בהם לרעה מפני דרכי שלום. אבל בשעת חרם שאני הימים ימי הסתערות הרוחות בגרמניה. אין לכלוא את הרוח המתקוממת. באויר — "פרמנטציה" פוליטית. לע"ע מרידה בלב; ואם המצב יארך — תצא להבה. ובתנאי חיים כאלה אין להשאיר חצאי יהודים בלב הציבור הגרמני. הם נמצאים לפני ולפנים ולא יבצר מהם לעורר את הציבור הגרמני ולהפעילו לאיזה מעשים אקטיביים. אם מזרע היהודים הם נאמנים המה לכל מעשה בגידה. "זרוק חוטרא אאויריה — אעקריה קאי". דמם היהודי עוד טרם בטל.

ולפיכך — נגזרה עליהם גזירת גירוש. והדין כך. אין תורת הנאציזם וחומרותיה המסתעפות ממנה מתקבלת יותר על הדעת והיתה כבר לזרא לצבור הגרמני. תורה זו צריכה חיזוק על פי העקרון: "יקוב הדין את ההר"! במקום שיש חשש של חלול הנאציזם יש להתנהג בכל חומר הדין. ובכן — צאו!

אבל צאצאיהם — הדור השלישי לנצרות — ואילו נשיהם נשארו בגרמניה. ומן היושר שלא להקניטם. ומשום זה יש להתנהג כאן: שמאל דוחה וימין מקרבת. פלג הגוף היהודי גורש; פלג הגוף הגרמני נתקבל בכבוד ובחיבה.

כן; צדק היינה: "היהדות איננה דת אלא טראגדיה" — וטראגדיה לדורות.

17.4.42

לשמע לובלין רעדה אחזתנו. בסכנת חיים נמלטו איזה פליטים מעיר ההרגה ובאו לגיטו הורשאי. ספוריהם מקפויאים את הדם בעורקיך. שמועות מחרידות היו רווחות בין ההמונים עוד טרם בואם; אבל מי האמין להן? חשבנו, שלא שמעו ממקורות נאמנים. כשאינ עתונות והכל נמסר בלחישת עלולה כל שמועה להתגזם. הנסיון למדנו שכך הוא — והנה באו עדי ראיה, מי שהיו מועמדים לגרוש למקום ישוב. בגיטו הורשאי מתקיימת קולוניה לובלינית. הפליטים היו אורחיה ומרציאיה במועצה חשאית שהתקיימה לשם חיפוש

אמצעי הצלה בשביל השארית. מה שספרו היה כל כך איום ונורא עד שקרובים היינו לחשוד בהם שגם הם מגזימים ומפליגים. כי אין בני אדם שנבראו בצלם אלהים מוכשרים לתועבות כאלה.

אבל אם כה ואם כה — עובדה היא שהמציאות עלתה על הדמיון. לובלין היהודית, עיר של חכמים וסופרים. מקום התורה והיראה, חרבה חורבן גמור ושלום. עדה שלמה של ארבעים אלף יהודים נעקרה משרשה והיתה לחרם. מוסדותיה, בתי כנסיותיה ומדרשיה, עברו מן העולם — כל הונה החרם, נגזל ונשרף, כי ערומים כביום הוולדם עזבה בניה לפני צאתם בגולה. עם פרוץ הגזירה גורשו ארבעים אלף יהודים; כעשרת אלפים נשארו. כשעבר הזעם הראשון כמעט שהיו בטוחים שכבר באו אל ה"מנוחה". בהם לא יגעו עוד. והנה הבטחון היהודי שוב איכזב. אחרי עבור ימים אחדים נגזרה גזרה נוספת שלובלין צריכה להשאיר "יודען-ריין" וגם השארית שתתה את כוס התרעלה. היום לא נשארה אף פרסה יהודית בעירו של * . כתלי בית-מדרשו נכתמו בדם נקיים. ה"מועצה היהודית" פורקה והופקעה מכל זכויותיה; חמישה מחבריה נשארו בכדי להיות לעינים למרצחים בשעת מהלך החסול של הקהילה. "הם יירו באחרונה!" הרגיע אותם הסרדיוט. מי פילל לאסון נורא כזה!

...גזרת הגירוש היתה הפתעה גמורה ליהודי לובלין; כי דוקא בעיר זו לא הכביד השלטון את ידו על יושביה היהודים — הנאציזם אינו שיטה המשוה את כלם יחד בין לרעה ובין לטובה. עקרונו הוא — לכל אחד לפי פעלו. הסרדיוט המקומי הוא כל יכול ודעתו מכרעת בכל דבר. ודוקא הסרדיוט הלובליני ויועציו היו נוחים ליהודי המקום. כנראה היה שכרם בצידם, כי נתנו את עצמם לעזר את עיניהם. עד כמה שתנאי המקום הרשו, התעסקו היהודים במסחר ובמלאכה והנוגשים הנאצים הסיוחו את דעתם מהם. לובלין נתפרסמה כ"גן-עדן" ליהודים בהשוואה אל ורשה ואל טשענסטוכוב.

אבל הורע מזלם של יהודי לובלין והמרצח היממלער בא לבקרה. בקור זה הביא להם את אסונם הנורא — דבר ראש המרצחים היה: "רב יותר מדי מספר היהודים בעיר ספר זו!" חוץ מזה פרץ בה דבר הטיפוס והרבה את חלליה כפי שמקובל בכל מקום שהנאצי מעמיד בו את כף רגלו. מגפת הטיפוס שאינה יודעת גבולים ואין מפלט ממנה לכל הנמצא בקרבתה ראה ראש המרצחים כסכנה גדולה לאוכלוסייה הארית.

ובכן — גרוש! כאן מצא אף תואנה לנקום נקמת הדם הגרמני השפוך באשמת יהודי רוסיה ואמריקה שקראו מלחמה על הנאציזם. דבר ראש המרצחים יצא ותיכף הוכן טבח ביושביה היהודים.

ראשית כל פרצו המרצחים אל בתי החולים והמיתו עד אחד את כל החולים והגוססים — בלעדם תקל הדרך לגולים. משם הלכו ל"מושב זקנים" וערכו טבח לזקנים ולזקנות; פשוט, העמידו אותם בשורה והיו מטרה לחיצייהם. לא נשאר מהם אף אחד. גם זו הקלה ליוצאי גולה. — אחרי כן שחטו את הילדים והתינוקות, היתומים העזובים שמצאו להם מחסה בבתי-היתומים של הקהילה ושאת הוריהם שחטו המרצחים קודם לכן. אחרי כל ה"הקלות" האלה התחילו הגירוש והטבח לגדולים. כשפרצה הרעה התחילו להשתמט. ואז התחיל הצייד. אסון נוסף הביאו ליהודי לובלין. שהנמלטים על נפשם נמלטו בהם בחשבם לעשות כעצת הנביא "חכו כמט רגע עד יעבור זעם". אולי יחוס! אולי ירחם עליהם

* במקור כאן מקום ריק.

שומר ישראל! והנה המרצחים גלו את המקומות הצנועים האלה וכל הנמצא בהם הכו לפי חרב. ויש שמתו בהם תמותת חניקה, כי מבפנים אין דלתותיהם עשויות להפתח ומבחוץ לא היה מי שיפתח. כי כל בני הבית ברחו על נפשם, או נאסרו לשם גרוש. משהתחיל הצייד נקהלו כשיות נאלמות המובלות לטבח מחנות מחנות של אלפי יהודים, שהובלו... לאן? אין נפש חיה יודעת. כך דרך הנאצי: הוא עושה בחושך את תועבותיו. אין כל סדק שדרכו תחדור איזה קרן אור. ארבעים אלף יהודים מדוכאים, דוויים, סחופים ורצוצים; ערירים ועזובים מבני משפחתם. ערומים ומחוסרי פרוטה נמסרו לידי נוגשים נאציים בכדי להובילם לאיזה מקום שחיטה רחוק. שמועה רווחת שהובלו לראווארוסקא ושמה הומתו מיתת שריפה על ידי חשמל. בררו להם מיתה יפה. ומעלה יש למרצחים שהיא מוצאת אל הפועל בסיטונות. תיכף אחרי הגירוש הוצאו כל המטלטלים מהבתים שנתרוקנו החוצה ואחרי שהבדילו את החפצים בעלי הערך הבעירו בהם אש. כל זה נעשה לשם מטרה כפולה שהושגה בפעם אחת: ביעור מגפת הטיפוס וביעור המגפה היהודית. הנה זה סופה של לובלין היהודית!

כל זה רשמתי מפי השמועה ועל יסוד עדותם של פליטי לובלין. יתכן שאין זה חומר הסטורי מנופה. אבל התמונה בכללה מתאימה אל האמת ההיסטורית.

18.4.42

אור ליום ש"ק א' תש"ב היה ליל זועות וחרדה בגיטו האומלל. הנאצי ערך טבח ביהודיו והרבה דמי נקיים נשפך. החושך כסה את תועבות המרצחים ומלבד שוטר של המשטרה היהודית איש לא היה נוכח בשעת ההריגה, אבל הד היריות הגיע לאזני כל יושבי הגיטו בדממת הלילה. הרוב לא ידע על שום מה ולמה יורים; ורק כשהאיר הבוקר ומצאנו את החללים בשערי הבתים ראינו ששברנו גדול כים.

עוד יום או יומיים לפני ליל הטבח היה מורגש באויר הגיטו שאיזה אסון ממשמש ובא. דרשנו סמוכין ממאורעות לובלין. במה ורשה עדיפה מלובלין? הסיסמה של "להשחית, להרוג ולאבד" אחת היא בכל מקום. לובלין הקטנה חרבה במשך ימים אחדים; ורשה הגדולה ממנה, תחרב במשך שבועות אחדים. ליתר חזוק התחילו רווחות שמועות, כי אותו בטליון המרצח שפעל בלובלין, בא לבצע את מעשה ההרג גם בורשה. וכהוספה לכל האמור, נהרג בורשה באלה הימים על הספר שבין הגיטו לרובע הארי איזה "יונאק", טיפוס של גברתן ובריון, שעל הגול ועל כוח הזרוע פרנסתו. יש מהם אוקראינים ויש מהם גרמנים. הפעם נהרג "יונאק" גרמני, שהומת על ידי בן-בליעל ואלים כמוהו בשל סכסוכי הברחה. רוצחו היה ידוע לשלטון. אבל אין זה עכוב מהמציא תואנה שיד ישראל באמצע.

לבנו ניבא איפוא כי רעה נגד פנינו. לב אדם יגיד לו, ולב עם — על אחת כמה וכמה. ערב ליל הטבח הוזמנו שמונה עשרה שוטרים יהודים מטיבים לדבר גרמנית ללוות את המרצחים בדרכם. קמה איזו תנועה חשאית בגיטו ובלחישה סיפרו זה לזה שונות. השוטרים היהודים הרגיעו את הקהל הנרגז ששערה משערות ראשם לא תפול ארצה! בחצות התחילה ההריגה. חבורה קטנה של ארבעה מרצחים שרשימה בידה התחילה חוזרת על פתחי ה"גדונים" למות, ושוטר יהודי הורה לפניהם את הדרך. בידיהם אקדחים ואל מותניהם קשורה מכות-יריה. צלצלו בפעמון השער. שוער שמהר לפתוח את השער והמרצחים לא חכו עד בוש, היתה לו נפשו לפליטה. ואם מאיזה סיבה שהיא התמהמה

קצת השוער ולא הזדרזו לפתוח את השער במשך „הרף עין“ היה הוא הראשון שנפל חלל. באופן כזה נפלו במשך ליל הטבח ששה שוערים, אף כי שמותיהם לא נזכרו ברשימה שהוכנה מבעוד יום. וראה זה פלא. שלא כמנהגם תמיד התנהגו הפעם בנימוס הדרוש. אמרו שלום בבואם והזמינו את הנדון למיתה שילך עמם. בצאתם אל החצר היו מוציאים רפלקטור רב־אורה להאיר את החשכה. בלי שהיות יתרות העמידו את המועמד למיתה על יד הכתל ועשו קץ לחייו על ידי שתים שלוש יריות. את הפגר השאירו בשער ותיכף עזבו את המקום להזדרז להריגה חדשה.

כמה חבורות מרצחים כאלו נפוצו בחוצות הגיטו לשפוך דמי נקיים. קשה לקבוע; אבל הסך הכל של הרציחות ידוע לנו: חמישים ושנים הרוגים ושנים עשר פצועים! באור הבקר נמצאו פגריהם סרוחים בשטח השער. שום דין ומשפט לא היו. באופן רשמי לא נאשמו בשום חטא ועוון — בחושך נערכה הרשימה ובחושך הוצאו אל הפועל פסקי הדין. אין נפש חיה יהודית יודעת על שום מה ולמה הומתו....

SUMMARY

Excerpts from the Diary of A. H. Kaplan

A.H. Kaplan was a well-known Hebrew educator and publicist in Warsaw, even before World War I. After a prolonged illness he began to keep a diary in 1936. While the first entries were of a rather personal and intimate nature, his notes since 1939 concern more and more with public affairs, depicting in great detail Jewish life in Warsaw Ghetto under the Nazis.

The extracts in this issue are dated 1942, only a short time before the author's death, and are a strong indictment of the Jurenrat's faulty leadership

The Story of Naliboki — by Penina Shlossberg

It deals with the tragedy of the township of Naliboki in Eastern Poland. An eye-witness tells about the adventure of a group of Jewish refugees, who wandering about in the woods, survive owing to the self-sacrificing generosity of peasants belonging to the Baptist sect, until they eventually are able to join the partisans.

Five Attempts of Escape from Auschwitz — Eric Kuika, (Prague).

The Therezin concentration camp served as a camouflage to the Nazi plan of the "Final Solution". From this camp Jews were transported regularly to Auschwitz where they were asked to send post-cards, informing their families that they are alive and busily engaged in the construction of a new "work camp" at Birkenau near Neubrunen.

The prisoners soon discovered, however, that they were to be taken to the gas-chamber and that the camp was set up only to offset the truth about Auschwitz, permitting the Nazis to send undisturbed their regular transports from the Ghettos.

A group of Jewish prisoners decided to organize an escape, in order to inform the world of what was happening. There were 280 such attempts of escape from Auschwitz of which, only 80 were successful.

The author of this article tells about five such dramatic attempts. Thus, they succeeded to reach Therezin to get in touch with Jewish communities; they also met a Papal representative warning them and demanding action. Their request that the Allied Command should bomb Auschwitz remained unheeded "for technical reasons". Nor did the Jews believe that extermination, as reported by those who escaped was actually taking place.

An Underground Group of German Jewish Communists — Eliyahu Maoz

The writer concentrates on the activities of the "Baum Group", a